

Розділ 7.
РЕКРЕАЦІЙНИЙ ТУРИЗМ І РЕАБІЛІТАЦІЯ

УДК 379.85: 613(439)

*Фастовець Оксана Олексіївна, к. пед. н.,
Національний університет фізичного виховання та спорту України*

ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В УГОРЩИНІ

В статті розглядаються програми розвитку оздоровчого туризму, що здійснюються при підтримці уряду Угорщини. З'ясовано, що метою програм є стабілізація та подальший розвиток ринку внутрішнього туризму за рахунок залучення недержавних коштів. Виявлено, що особливістю програм є забезпечення надання пільгових послуг у сфері оздоровчого туризму для літніх людей, осіб з обмеженими можливостями, багатодітних родин, дітей на альтернативній базі фінансування, без залучення державних коштів.

Ключові слова: оздоровчий туризм, внутрішній ринок, пільгові програми без залучення державних коштів.

За даними Всесвітньої туристичної організації ООН (ЮНВТО) внесок туризму до світового ВВП становить 10 %, а загальна кількість робочих місць, що прямо чи опосередковано стосуються сфери туризму, — 11 %, тому виважена державна політика у сфері туризму — це важлива частина сталого економічного розвитку будь якої країни світу. Розвиток туризму стимулює зростання у дотичних сферах економіки, що є особливо важливим для розвитку регіонів та країн світу. Тому і уряд Угорщини приділяє значної уваги розвитку сфери туризму. Разом з тим, чисельність іноземних відвідувачів країни в порівнянні з кінцем ХХ ст. стабільно зменшується. За статистичними даними ЮНВТО за період 1990–2015 рр. чисельність міжнародних відвідувань країни зменшилася на 31 %, проте валютні надходження від сфери туризму за 25 років збільшилися у 6 разів. З метою подальшого зростання фінансових надходжень від сфери туризму, уряд країни активно сприяє розвитку внутрішнього туризму.

Проте, розвиток ринку внутрішнього туризму має не лише економічний ефект, він сприяє оздоровленню населення. Необхідно зазначити, що динаміка населення країни вирізняється від'ємним природним приростом і позитивним сальдо міграції. Негативний приріст (фіксують з 1981 р.), «старіння нації» (з 2006 р. частка людей старше 65 років перевищує частку дитячого населення), значні регіональні відмінності (обумовлено різним соціально-економічними умовами регіонів країни), призвели до необхідності низки заходів з боку уряду. Розвиток внутрішнього туризму сприяв створенню додаткових робочих місць, покращенню здоров'я та працездатності населення країни.

В Угорщині у 1974 р. створено орган, що об'єднав угорські туристичні організації — Асоціація угорських туристичних агентів та туроператорів. Основною метою діяльності Асоціації є представництво та захист інтересів своїх членів. Якщо на рік заснування Асоціація об'єднувала 7 членів, то на початок 2017 р. членами асоціації є близько 200 компаній, які обслуговують 85 % загального обсягу організованих подорожей [3].

Основними туристичними продуктами в Угорщині є: відвідування термальних курортів (лікувальний та оздоровчий туризм), винні тури, сільський туризм, комбіновані

тури, відпочинок в замках, мисливські тури, проведення семінарів та конференцій для ділових людей (бізнес-туризм).

Особливої уваги заслуговує розвиток оздоровчого туризму, тому що Угорщина входить до 5 найбагатших термальними водами європейських країн, 80 % території країни мають виходи термальних джерел.

Питанням розвитку оздоровчого туризму присвячено праці провідних українських дослідників. Зокрема, тенденції та закономірності розвитку сфери туризму висвітлено у працях О. О. Бейдика, О. О. Любіцевої, М. П. Мальської, Н. М. Матвієнко, А. Ю. Парфінєнка, М. Я. Розенфельд, І. В. Смаль, Т. Г. Сокол, Т. І. Ткаченко.

Метою статті є з'ясування особливостей програм оздоровчого туризму, що сприятиме розвитку внутрішнього туризму за рахунок недержавних фондів фінансування.

В Угорщині велика увага приділяється розвитку сфери туризму в цілому, а також були прийняті державні програми, спрямовані на розвиток оздоровчого туризму. У 1992 р. в країні була створена професійна асоціація Hungarian Baths Association, яка з 1998 р. входить до Європейської Спа асоціації (ESPA). Асоціація об'єднує більше 180 членів.

До інфраструктури оздоровчого та лікувального туризму Угорщини відносять більше 1200 термальних джерел, близько третини з яких знаходяться в населених пунктах. В Угорщині діє близько 70 термальних готелів, багатофункціональних лікувальних купалень та басейнів з термальною водою. Вивчення лікувальних термальних джерел на науковому рівні почали здійснювати ще у XIX ст. У 1937 р. в Угорщині відбувся Міжнародний бальнеологічний конгрес. Після того, як на науковій основі було підтверджено лікувальний ефект угорських термальних вод, почалося будівництво бальнеологічних купалень, пізніше — готелів та підприємств з промислового розливу мінеральних вод. За останні роки підвищена увага приділяється програмам краси, омолодження, зняття стресу [5].

Основним курортним центром країни є столиця держави м. Будапешт, де на поверхню виходить понад 100 джерел. Серед найпопулярніших купалень міста «Сечені», «Рудаш», «Кірай», «Лукач», «Геллерт», «Рац». Унікальною є купальня у м. Тапольця, що розміщена у лікувальній печері. Відомий бальнеологічний курорт сформувався на озері Хевіз. Перші лікувальниці тут було відкрито ще у 1795 р. на берегах озера, яке виникло в кратері вулкану. Курорт Хайдусобосло розташовано у східній частині країни поблизу великого міста Дебрецен. Курортний комплекс складається з 19 критих та відкритих басейнів. Вуглеводна лужна вода, що має температуру +73 °С, вирізняється великим вмістом солі, бром, залізу, марганцю. Курорт Шарвар, розташовано на заході Угорщини в 120 км від Відню відомий як центр лікування органів руху, дихальних шляхів. На півдні країни поблизу м. Печ знаходиться курорт Харкань. Ця місцевість завдяки великій кількості сонячних днів та м'якому клімату вважається «угорським Середземномор'ям». Курорт м. Залакарош відомий водою температурою 85 °С та високим вмістом фтору.

Вперше уряд Угорщини вирішив привести внутрішній туризм у відповідність з міжнародними нормами та стандартами у період з 2004 по 2005 рр. З цією метою була розроблена перша в Угорщині Стратегія розвитку національного туризму на період з 2005 по 2013 рр.

Основними завданнями були стійкий розвиток внутрішнього туризму; покращення умов здійснення трудової діяльності у сфері туризму; ефективного управління людськими ресурсами; створення ефективної системи управління як з фінансової, так і з юридичної точки зору.

У жовтні 2007 р. Управлінням з національного розвитку Угорщини було прийнято низку програм розвитку туристичної галузі на період з 2007 по 2013 рр. Основними

завданнями програм було: підвищення якості готельного обслуговування, збільшення мережі готелів, мотелів та пансіонів, кемпінгів, розвиток популярних видів послуг, таких як велнес, фітнес, лікувальні послуги, спорт та родинний відпочинок, сільський туризм. Для здійснення цих програм у зазначений період з фондів ЄС Угорщині було виділено близько 330 млн. євро.

Нормативно-правова база Угорщини, що діє у сфері державного регулювання туристичної діяльності, в тому числі в області внутрішнього туризму, в основному гармонізована з правовими нормами ЄС, після вступу Угорщини у 2004 р. Разом з тим існує ціла низка специфічних особливостей, спрямованих на захист інтересів країни та громадян. Ці питання знайшли відображення у низці законодавчих актів Угорщини, в тому числі, законі СШ від 2012 р. «О програмі Ержебет» та Постанові уряду від 12.04.2011 р. № 55 «Про правила випуску та використання карти відпочинку Сечені». Ці дві програми розроблені з метою стимулювання внутрішнього туризму. «Карта відпочинку Сечені» надає дотації працівнику за рахунок роботодавця, а «Програма Ержебет», спрямована на надання пільг найменш захищеним верствам населення.

За умовами програми «Карта відпочинку Сечені», компанії перераховують заробітну платню своїм працівникам на спеціальні банківські карти. Працівники отримують пільгову ставку сплати податків. Гроші, що були заощадженні, власник карти має право витратити на свій відпочинок або відпочинок родичів. За рік сума пільг не може перевищити 1500 євро. З цієї суми 750 євро можливо використати для сплати готельних послуг, 500 євро — у підприємствах громадського харчування та 250 євро — на покриття інших туристичних послуг. Використати заощадженні на карті кошти можливо на протязі двох років. Така карта свідчить про особу співробітника (його родича) та не є засобом збереження електронних коштів або здійснення безпосередніх платежів. Використати накоплені кошти співробітник може лише за допомогою спеціальної банківської карти банку ОТП, що має назву «Szép kártya Széchenyi». Використання карти Сечені дозволяє компаніям — учасникам програми зацікавити своїх потенційних співробітників, включив до тексту трудового договору спеціальний пункт, що передбачає відкриття такого рахунку. У звіті Центрального статистичного управління Угорщини (від 13.01.2016 р.) за період з січня по листопад 2015 р. зазначається, що чисельність власників таких карт досягла 1 млн. 250 тис. осіб, а загальна сума накопичених коштів на картах перевищила 90 млрд. форинтів (більше 310 млн. дол. США). Чисельність власників карт щорічно зростає на 20 %. У 2014 р. картою банку ОТП було оплачено 25 % всіх витрат на внутрішній туризм в Угорщині [2].

«Карта відпочинку Сечені» дозволяє роботодавцям перерозподіляти на користь працівників у зафіксованих законодавством межах додаткові кошти, які не обкладаються податками на доходи фізичних осіб, відрахуванням у пенсійний фонд та фонди медичного страхування. Пільги, що отримали реципієнти дають змогу економити до 30 % доходів у порівнянні з тим, якщо би аналогічні нарахування від роботодавця надходили у рахунок заробітної платні. Безготівкові перекази на зазначені карти надають можливість роботодавцям забезпечити своїх співробітників за нульовою ставкою проїзними квитками, оплачувати курси підвищення кваліфікації (не обкладається податками ліміт — 2,5 мінімальних розміри оплати праці за рік на людини), дотувати медичні послуги (30 % від мінімального розміру оплати праці), здійснювати додаткові пенсійні відрахування (50 % от мінімального розміру оплати праці). Карта видається терміном на 5 років.

З 2012 р. в країні функціонує «Програма Ержебет». Участь у програмі дозволяє відпочивати та лікуватися дітям, багатодітним родинам, пенсіонерам та особам з обмеженими можливостями. На початку кожного року координатор програми — Угорський

національний фонд відпочинку — проводить конкурси на надання пільг для кожного категорії осіб, що звернулися за допомогою. Для пенсіонерів передбачені дві можливості: безоплатне п'ятиразове відвідування термальних купалень (у списку більше 80 місць) та одно-, дво- тижневий відпочинок у санаторії (в залежності від зазначеного у конкурсному замовленні місця). Замовлення приймаються від осіб старше 60 років, місячний дохід яких не перевищує встановленого законом мінімуму.

Безоплатно або ж з мінімальною доплатою аналогічні пакети надаються особам з обмеженими можливостями. Для родин, які виховують трьох та більше дітей, які не досягли 20 річного віку, передбачено пільговий відпочинок у таборах. На аналогічних умовах, а часто і без платні, приймаються замовлення на відпочинок у таборах для дітей з малозабезпечених родин, без оплати — для дітей, що є етнічними угорцями, але проживають за кордоном. Крім того, від освітніх закладів приймаються замовлення на різноманітні безкоштовні екскурсії.

У 2015 р. програмну підтримку отримали 57,9 тис. пенсіонерів, 57,3 тис. багатодітних родин, 5,8 тис. інвалідів, а в таборах відпочили 104,5 тис. дітей [1]. «Програма Ержебет» не фінансується безпосередньо з бюджету. Кошти на надання пільг акумулюються державним Угорським національним фондом відпочинку за рахунок придбання роботодавцями «ваучерів Ержебет» — дотаційних купонів на харчування для співробітників приватних компаній та державних службовців, відрахування, які також виведені з податкової бази зарплатних фондів, монопольним емітентом яких є Угорський національний фонд відпочинку. Через високу популярність ваучерів «Програми Ержебет» діяльність фонду є високоефективною, а обсяги коштів на функціонування «Програми Ержебет» стабільно зростають.

Як свідчать дані оприлюднені на офіційному сайті програми за період 2012–2013 рр., в її рамках було витрачено більше 20 млн. євро, а її учасниками стали більше 245 тис. осіб. Кожен рік в програмі бере участь більше 1 % загальної чисельності населення Угорщини. Програма користується популярністю, її учасниками у 2015 р. було 400 тис. осіб. [1].

За останні двадцять років ця програма перетворилася на найбільшу в Угорщини в сфері розвитку оздоровчого туризму. Необхідно відзначити, що влітку 2015 р в межах даної програми близько трьох тисяч дітей з Закарпаття отримали можливість безкоштовно відпочити на території Угорщини.

Отже, у відповідності з новою Концепцією розвитку туризму в Угорщині, розрахованою на 2014–2024 рр., значна увага сфокусована на розвитку оздоровчого туризму. У межах попередньої програми, що діяла у 2007–2013 рр., кошти виділялися на проекти, спрямовані на реконструкцію та розширення існуючих курортних зон. Робота в цьому напрямку в Угорщині продовжується. Також прийнята друга програма, яка спрямована на розвиток виключно внутрішнього туризму. Пріоритетним напрямом в Угорщині став оздоровчий туризм, заснований на наданні медичних послуг (33 проекти отримали 90 млн. євро в якості інвестицій та 53 млн. євро в межах програми субсидування). У країні діють дві програми спрямовані на стимулювання внутрішнього туризму. «Карта відпочинку Сечені» надає дотації працівнику за рахунок роботодавця, а «Програма Ержебет» — спрямована на надання пільг найменш захищеним верствам населення за рахунок недержавних фондів.

Література

1. Офіційний сайт програми «Ержебет» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ertzsebetprogram.hu/karpatalja/.
2. Новий план Сечені [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.palyazat.gov.hu/new_szechenyi_plan.

-
3. Tourism in Hungary [Электронный ресурс]. — Режим доступа : www.hungary.com.
  4. The campaigns of the Hungarian National Tourist Office [Электронный ресурс]. — Режим доступа : www.htbudapesthungary.hu.
  5. Wellness tourism and medical tourism: where do spas fit? // Research report: Global spa summit. — 2011. — New York. — 137 p.

Фастовец О. А.

ПРОГРАММЫ РАЗВИТИЯ ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА В ВЕНГРИИ

В статье рассматриваются основные программы развития оздоровительного туризма, которые осуществляются при поддержке правительства Венгрии. Выяснено, что их целью является стабилизация и дальнейшее развитие рынка внутреннего туризма за счет привлечения негосударственных средств. Особенностью этих программ является обеспечение льготных услуг в сфере оздоровления пожилых людей, людей с ограниченными возможностями, многодетных семей, детей без использования государственных средств.

Ключевые слова: оздоровительный туризм, внутренний рынок, льготные программы без использования государственных средств.

Fastovets O. O.

PROGRAMS OF RECREATIONAL TOURISM DEVELOPMENT IN HUNGARY

The article is devoted to the programs of recreational tourism development which are realized under the support of the government of Hungary. It is defined that such programs are aimed at the stabilization and further development of internal tourism market due to the investment of non-governmental finances. The programs peculiarities are determined as the provision of benefit services in the field of recreational tourism for elderly people, disabled people, multichildren families and children based on the alternative financing without the investment of governmental finances.

Key words: recreational tourism, internal market, benefit programs, without the investment of governmental finances.